

Böcskei Elvira*

VÁLLALKOZÁSFEJLESZTÉS ÉS E-BUSINESS A KIS- ÉS KÖZÉPVÁLLALKOZÁSOK SZÁMÁRA

EGY OKTATÁSI PROJEKT HÁTTERE ÉS TAPASZTALATAI

Bevezetés

A mikro-, kis- és közepes vállalkozások körében felmérést végeztem arra vonatkozóan, hogy a szektorban dolgozók rendelkeznek-e a szakmai továbblépéshez szükséges menedzsment ismeretekkel. A rendszerváltozás óta 15 év telt el. A *középgenerációnak* és az annál *idősebb generációnak az új piaci kihívásokra, az ezzel együtt járó új módszerek elsajátításra önállóan kellett felkészülnie*. Elsősorban a megfelelő szakmai ismeretek megszerzésére törekedtek, *ám a menedzselési ismeretek terén komoly hiányosságokkal küzdenek*. Vitathatatlan tény azonban, hogy az egységes belső piac előnyeinek maximális kihasználása végett a tudáshoz való hozzáférést biztosítani kell.

1. sz. táblázat

A FOGLALKOZTATOTTAK KÉPZETTSÉGI SZÍNVONALÁNAK MEGOSZLÁSA VÁLLALATI MÉRET SZERINT (2002) (összes munkavállaló = 100%)

Vállalati méret	Képzettségi színvonal	EU-15	Cseh-ország	Észt-ország	Litvánia	Lett-ország	Magyar-ország ¹	Lengyel-ország	Szlovénia	Szlovákia
Összesen (%)	Alacsony	24,3	7,9	9,9	13,5	8,5	16,3	10,2	17,9	6,1
	Közepes	49,9	78,9	57,7	63,3	39,2	65,9	71,5	65,8	80,7
	Magas	25,8	13,2	32,4	23,2	52,3	17,8	18,3	16,3	13,1
mikro (%)	Alacsony	31,4	8,4	8,7	19,1	13,0	14,9	18,7	19,2	6,0
	Közepes	47,7	81,8	62,1	65,5	43,7	71,4	72,1	70,4	84,7
	Magas	21,0	9,8	29,3	15,3	43,2	13,7	9,2	10,4	9,4
kis (%)	Alacsony	26,1	6,9	11,4	12,5	6,0	16,7	8,6	13,4	5,6
	Közepes	50,5	78,2	57,3	61,3	39,4	62,8	70,7	65,3	79,2
	Magas	23,4	14,9	31,3	26,2	54,6	20,5	20,8	21,3	15,2
közép és nagy (%)	Alacsony	20,0	8,3	8,8	7,5	8,0	16,7	6,7	19,4	6,7
	Közepes	50,3	77,9	55,9	63,4	37,1	65,0	71,6	61,6	79,2
	Magas	29,7	13,8	35,3	29,0	54,9	18,2	21,7	19,0	14,1

Forrás: European Commission SMEs in Europe – Candidate Countries Theme 4, 2003 Edition

* Főiskolai adjunktus, gazdasági igazgató, Általános Vállalkozási Főiskola

¹ A magyarországi mikrovállalatok adatai csak az 5-9 fős gazdálkodó szervezetekre vonatkoztak.

Az európai (EU-15) munkavállalók képzettségét vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy 24,3 százalékuk alacsony képzettséggel rendelkezik, és megközelítőleg ugyanilyen arányt képviselnek a magasan képzettek is. *Mikrovállalkozások esetében* 7 százalékponttal magasabb – az átlaghoz viszonyítva – az alacsony képzettségűek aránya. A közepes és annál magasabb képzettségi színvonal esetében is kedvezőtlen a megoszlás, mivel a középfokú végzettséggel rendelkezők 2 százalékponttal, míg a felsőfokú végzettséggel rendelkezők közel 5 százalékponttal maradnak el az átlagtól. *Az újonnan csatlakozó országok esetében kedvezőbb tendencia figyelhető meg.* Igen magas arányt képviselnek a középfokú végzettséggel rendelkezők. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők száma is magasabb. *Magyarország esetében a munkaerő képzettségének összetételét vizsgálva nem tapasztalható jelentős eltérés a különböző vállalati szektorok között.* Vállalati mérettől függetlenül, a foglalkoztatottak 16 százalékának alacsony, 66 százalékának közepes, 18 százalékának pedig magas a képzettségi színvonala.

A dinamikusan változó világban, az alapképzés megszerzése után, a speciális szakmai ismeretek elsajátításának egyre nagyobb a jelentősége. Ezt az állítást az alábbi táblázat adatai is megerősítik.

2. sz. táblázat

SAKMAI TOVÁBBKÉPZÉSEN RÉSZT VEVŐ VÁLLALATOK ARÁNYA (összes vállalat = 100%)

Vállalati méret	EU-15	Cseh-ország	Észt-ország	Litvánia	Lett-ország	Magyar-ország ²	Lengyel-ország	Szlovénia
Összesen (%)	62	69	63	53	43	37	39	48
kis (%)	56	62	58	49	37	32	36	35
közép (%)	81	84	85	70	60	51	52	72
nagy (%)	96	96	96	91	80	79	63	96

Forrás: *European Commission SMEs in Europe – Candidate Countries Theme 4, 2003 Edition*

A gyakorlati, szakmai továbbképzésre – a régi tagállamok esetében – a vállalatok 62 százaléka küldi el munkavállalóját. Az újonnan csatlakozott országok esetében Csehország és Észtország kivételével a szakmai továbbképzésben részt vevők aránya messze elmarad az átlagtól. A legnagyobb eltérés a kis- és közepes vállalkozói körben tapasztalható. *Magyarország* nemcsak az EU 15 átlagától marad el, de az újonnan csatlakozott országok között is az *utolsók között található*. Összességében elmondható, hogy a kis- és közepes vállalkozások fordítanak a legkisebb figyelmet a továbbképzésekre, míg a nagyvállalatok esetében mind ez biztosítottnak látszik.

Felmerülnek a kérdések:

- Vajon a továbbképzések költsége mennyiben játszik szerepet abban, hogy a „kicsik” esetében a legkedvezőtlenebb a helyzet?
- Pénz, idő, motiváltság hiánya húzódik meg a háttérben?
- Versenyképességünket mennyiben hátráltathatja a megfelelő szaktudás hiánya?

Mindaz számokban, tényszerűen nehezen mérhető. Jelen tanulmányban egy szakmai továbbképzés tapasztalatainak ismertetésével szeretnék rávilágítani a gyakorlati képzés jelentőségére.

² A magyarországi mikrovállalatok adatai csak az 5-9 fős gazdálkodó szervezetekre vonatkoztak.

Továbbképzés az ÁVF-en

Az oktatásban részt vevő vállalkozások körében végeztem felmérést. A vizsgálat célja az volt, hogy képet kapjak arról, hogy az oktatás mennyiben járult hozzá a szektorban dolgozók – elsősorban a vezetők – vállalkozásfejlesztési ismereteinek bővítéséhez. *Abból a feltételezésből indultam ki, hogy az általam vizsgált vállalkozói kör nem rendelkezik a továbbfejlődéséhez szükséges megfelelő szintű vállalkozási ismeretekkel.* Az adótörvények, a piaci feltételek dinamikusan változnak, a jogszabályok nyomán követése oly nagy terhet jelent, hogy a szakmai ismeretek elsajátításán túl már nem fordítanak kellő időt a korszerű menedzsment ismeretek elsajátítására.

A mikro-, kis- és közepes vállalkozások szakembereinek továbbképzését az Általános Vállalkozási Főiskola – „Vállalkozásfejlesztés és e-business a KKV-k számára” c. pályázat keretében – szervezte meg.³ A projekt teljes időtartama 2002. január 1-jétől – 2004. január 30-áig tartott.

Az oktatás célja az volt, hogy a kurzuson részt vevő vállalkozások vezetői, értékesítéssel, beszerzéssel foglalkozó munkatársai olyan tudásra tegyenek szert, amelynek segítségével javulhat versenyképességük, valamint a kor követelményeinek megfelelő, korszerű szakmai, finanszírozási, informatikai ismereteket sajátíthatnak el. A célok között szerepelt még, hogy a projekt járuljon hozzá az információs társadalom kialakulásához, biztosítson lehetőséget a régióban foglalkoztatottak továbbképzéséhez, és erősítse a kapcsolatot a gazdasági szféra és a felsőoktatás között.

A projekttervben rögzítetteknek megfelelően 8 tréningblokkban több mint 200 mikro-, kis- és közepes vállalkozás szakemberei vettek részt.

Az adatok rendszerezése, különböző kritériumok szerinti szűrése alapján 157 olyan vállalkozást vontam be a vizsgálatba, amely megfelelt az alábbi követelményeknek:

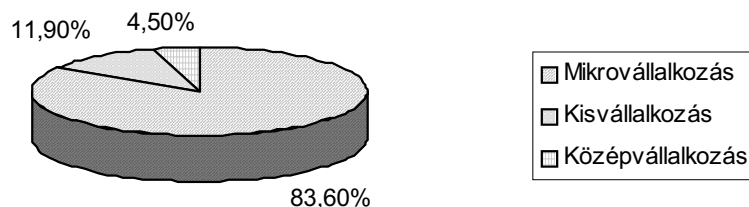
- az előadások legalább 70 százalékánál jelen volt;
- már legalább 3 éve vállalkozási tevékenységet folytat;
- hozzájárult adatainak felhasználásához.

A felmérésbe bevont vállalkozások közül 134 (85,35%) töltötte ki – az utolsó konzultáció alkalmával – a kérdőívet. A 134 értékelhető választ adó cég a vállalkozási formája szerint a következők szerint csoportosítható:

- 26 egyéni vállalkozó;
- 59 betéti társaság;
- 43 korlátolt felelősségű társaság;
- 6 részvénytársaság.

Az oktatást a Közép-Magyarországi Régióban működő mikro-, kis- és közepes vállalkozások részére hirdettük meg. A foglalkozásokat hetente két alkalommal 16 és 20 óra között tartottuk. A projektben részt vevő vállalkozások mindegyike Budapesten vagy Pest megyében tevékenykedik.

VÁLLALATOK MEGOSZLÁSA SEKTORONKÉNT (2002)

³ A Közép-Magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács – az Előzetes Regionális Fejlesztési Program keretében – a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium és az Oktatási Minisztérium támogatásával írta ki a pályázatot.

A mintába került vállalkozások 95,5 százaléka a mikro- és kisvállalkozási kategóriába tartozik, és mindösszesen 4,5 százalékot képviselt a közepes vállalkozói szféra.

Az oktatás során szerzett tapasztalatok

A vállalkozásfejlesztési ismereteken belül számviteli, finanszírozási, stratégiai, szervezés-vezetési, logisztikai és marketing ismeretek átadására került sor.

A számviteli kurzus esetében elsősorban a kimutatások elemzésére fektettük a hangsúlyt. Ezt az igényt fogalmazták meg az oktatásban résztvevők (vállalatvezetők) is. A vállalati beszámoló értelmezése, elemzése (mérleg, eredmény-kimutatás) nélkülözhetetlen a helyes vezetői döntések meghozatalához.

A vállalkozások kiemelt jelentőséget tulajdonítanak a számviteli ismereteknek, és így a megváltozott jogi szabályozás maradéktalan betartásának. A több mint két éve bevezetésre került jogszabály – mely szerint az éves beszámolót, egyszerűsített éves beszámolót készítőket kötelesek legalább mérlegképes könyvelői képesítéssel rendelkező személyt megbízni a beszámoló elkészítésével – elsősorban a közepes méretű vállalkozásokat érintette.

A mikro- és kisvállalkozói körbe tartozók – abban az esetben, ha a törvényi feltételeknek megfelelnek – bevételeikről nyilvántartást vezetnek. A 2002-ben bevezetésre került egyszerűsített vállalkozói adó nagymértékben megkönnyítette a vállalkozások helyzetét. Bár az EVA létjogosultsága viták keresztjébe került, nem feledkezhetünk meg arról a tényről, hogy a szektor növekedéséhez a kedvező jogszabályi változások, az adózási előnyök kihasználása is hozzájárult.

A kis- és közepes vállalkozások többségénél a finanszírozási ismeretek terén tapasztaltam a legnagyobb hiányosságokat. A kedvezményes hitelkonstrukciókról csak minimális ismeretekkel rendelkeztek. A mérsékelt hozamkilátások mellett tapasztalt passzív vállalkozói magatartást is az okok között kell megemlíteni.

Mivel az oktatás 2004 januárjában ért véget, hallgatóinkat az előcsatlakozáshoz kapcsolódó támogatási lehetőségekről tudtuk informálni. A meglévő pályázati feltételeket bonyolultnak, túladminisztráltnak, bürokratikusnak tartották. A vállalkozási, jogi ismeretek hiánya, az újtól való félelem komoly gátja lehet vállalkozásuk továbbfejlődésének.

Stratégiai, szervezés-vezetési ismereteiket jónak ítélem meg. A nagyvállalatokkal szembeni versenyhátrányuk elsősorban méreteikből adódik. A szervezési-vezetési ismeretekenél is érzékelhető, hogy – mivel nem rendelkeznek a teljes tevékenységi területet lefedő szakember-gárdával – sokszor túl nagy teher hárul a vállalatot irányító menedzsmentre.

Saját versenyfeltételeikről – véleményem szerint – hiányos ismeretekkel rendelkeznek; idő, pénz, szakember hiányában nem fektetnek kellő hangsúlyt marketing tevékenységükre. Ezen hiányosságok egy olyan folyamatot indíthatnak el, amelyben értékesítési lehetőségeik szűkülni fognak. Nem fogják tudni kihasználni azon előnyüket, hogy a változásokhoz gyorsan, rugalmasan tudjanak alkalmazkodni, így már a fogyasztói igényeket is csak korlátozottan lesznek képesek kielégíteni.

A méretükből fakadó hátrányból akkor tudnak előnyt kovácsolni, ha erősítik vállalatközi együttműködésüket, vállalkozói hálózatokat, klasztereket alakítanak ki.

A piaci lehetőségekkel azonban tisztában kell lenni. Mindehhez elengedhetetlenül szükséges a versenytársak által alkalmazott korszerű menedzsment módszerek ismerete, a vállalatfinanszírozási lehetőségekről való naprakész tájékozottság. Szükségesnek tartom rendezvények, konferenciák szervezését, kiadványok terjesztését, az interneten keresztül történő tájékoztatáson kívül külön, speciális vállalkozásfejlesztési kurzusok indítását is.

Az információtechnológia által nyújtott előnyöket erőteljesebben kell kihasználni. Ezen céltól vezérelve különös hangsúlyt fektetett a főiskola az e-business tantárgyblokk tartalmának kialakítására. Az információtechnológia gyors fejlesztése kiemelkedő lehetőséget nyújt a vállalkozások számára, – vállalkozási mérettől függetlenül, – ugyanis az elektronikus információátvitel, továbbítás és feldolgozás, a hatékonyság javulásához járulhat hozzá. Az „elektronikus gazdaság” által nyújtott korszerű beszerzési módszerek alkalmazása a beszerzési költségek csökkenését eredményezheti, továbbá újabb értékesítési csatornákat nyithat meg.

A vizsgálatban részt vevő cégek több mint 48 százalékának nem volt internet kapcsolata. Ezek a mikro- és kisvállalkozói körből kerültek ki. A közepes vállalkozói kör esetében az internet elérhetőség biztosított volt, de csak 43 százalék rendelkezik önálló web-lappal. A várakozásokkal ellentétben ezen a területen tapasztaltam a legheterogénebb ismereteket a résztvevők körében. A vállalatirányítási rendszerek alkalmazásának lehetőségeiről, a rendszer nyújtotta előnyökről is tájékoztattuk a résztvevőket. A vállalatirányítási rendszerek kialakítását – a költség-haszon elv szem előtt tartásával – elsősorban a dinamikus

fejlődő közepes méretű vállalkozások részére ajánlom, mivel nemcsak magas színvonalú technikai háttérrel, de megfelelő szakembergárdával is rendelkezniük kell.

A kurzuson elhangzott előadások anyagából 10 jegyzet és egy CD-rom készült. A vállalkozások részére – az egyedi problémák felmerülése esetén – külön konzultációs lehetőséget biztosított a főiskola. A kurzus befejeztével a résztvevők által kitöltött kérdőívből választ kaptam arra, hogy a megszerzett ismereteket mennyiben tudták hasznosítani.

A válaszadás során az ismeretek hasznosítását illetően öt lehetőség között kellett választani:

3. sz. táblázat

A MEGSZERZETT ISMERETEK HASZNOSÍTÁSÁNAK MÉRTÉKE

Megszerzett ismeretek hasznosítása	Válaszadók száma	Aránya az érvényes válaszadók között (%)
Nagymértékben tudja hasznosítani	31	23,5
Közepes mértékben tudja hasznosítani	91	68,9
Kevésbé tudja hasznosítani	9	6,8
Nem tudja hasznosítani	1	0,8
Nem adott értékelhető választ	2	–
Összesen	134	100

Saját számítás

A mintába bevont résztvevők több mint 92 százaléka nyilatkozta, hogy a megszerzett ismereteket legalább közepes, vagy annál nagyobb mértékben tudja hasznosítani. Pozitív tényként emelték ki – az oktatók magas szintű szakmai felkészültségével együtt – a gyakorlatorientált oktatást.

A legtöbb új ismeretet „Az internet alkalmazási lehetőségei” című tantárgy nyújtotta. A válaszadók több mint fele nyilatkozta, hogy az oktatás során elhangzott ismeretanyagot már tanulta, de szükségszerű volt az ismétlés, a rendszerezés.

Az oktatás, a tanácsadás témájában megkérdeztem: Milyen segítségre lenne szükségük üzleti tevékenységük hatékonyságának javítása érdekében? A válaszadók 63 százaléka első helyen a cég beosztott dolgozóinak továbbképzését jelölte meg. A rangsorban a második helyre került az üzleti klub létrehozásának igénye, megelőzve a menedzsment tréning tartását, továbbá a pályázatíráshoz kért segítséget.

A kis- és közepes méretű vállalkozások versenyképességét alapvetően meghatározza, hogy hogyan képesek alkalmazkodni a globális kihívásokhoz. A vállalkozások hatékony működésének elengedhetetlen feltétele, hogy rendelkezzenek mindazon ismeretekkel – számviteli, finanszírozási, logisztikai, marketing, jogi – amelyek egy vállalat irányításához szükségesek. A kisvállalkozások jelentős hányada nem rendelkezik azokkal az információkkal, pályázati, forrásszerzési lehetőségekkel, amelyek hozzájárulnának versenyképességük javításához. A 2003-ban létrejött „Az EU bázisra jön” program keretében kívánták biztosítani a kistérségek részére is a felzárkózási lehetőséget. A *Helyi Vállalkozói Központok Hálózatán* keresztül a *Magyar Vállalkozásfejlesztési Kft.* koordinációja mellett ingyenes tanácsadást biztosítanak a vállalkozások részére. Az Európai Unió egységes piacán érvényesülő elvárások, jogi rendelkezések, piaci viszonyok ismertetésével kívánják elősegíteni a helytállást a külpiacokon. A kis- és középvállalkozások számára a gyakorlati tudnivalókat tartalmazó kiadványokat, szakmai, tematikus füzeteket jelentettek meg. A 2004-ben elindított „Multiplikátor Képzési Program” keretében olyan szakembereket bocsátanak ki, akik a hazai és az Európai Unió pályázatok előkészítésében nyújtanak segítséget.⁴

⁴ *A kis- és középvállalkozás-fejlesztés hosszú távú stratégiája. Előterjesztés a Miniszteri Kollégium részére (51–52 p.)*

Az oktatás során szerzett ismeretek hasznossága számokban ugyan nem mérhető, de a szakmai továbbképzések szükségszerűsége vitathatatlan.

A felmérés eredményeinek összefoglalása

Az oktatás során, sajnálatos módon azt tapasztaltam, hogy a kurzuson részt vevők jelentős hányada hiányos vállalkozásfejlesztési ismeretekkel rendelkezik. Ezen tény is nagymértékben hozzájárult ahhoz az eredményhez, hogy a részt vevők több mint 60 százaléka szükségesnek tartaná, hogy munkatársaik is részesüljenek szakmai oktatásban. Érdekes azonban a hiányosságok mögött meghúzódó okokat részletesebben elemezni. Ma három intézményi formában történhet az oktatás: iskolarendszerben, iskolarendszeren kívül és vállalati képzés keretében.

Az általam vizsgált szektorban, különös tekintettel a mikrovállalkozásokra, a foglalkoztatottak iskolai oktatásban nem, vagy csak igen alacsony arányban részesültek, így eleve lépéshátrányba kerültek.

Az iskolai rendszeren kívüli oktatás – annak ellenére, hogy az utóbbi években dinamikusan fejlődik – minőségileg vegyes képet mutat. A képzés erőteljesen Budapest-centrikus (jobb esetben megye-székhely). A kisvállalatok szinte csak a kötelező továbbképzéseken vesznek részt.

Vállalati képzéssel – a kis- és közepes vállalatok esetében – csak igen ritkán találkozunk, tudatos és tervezett oktatáspolitikával pedig egyáltalán nem rendelkeznek.⁵ A nyugati országokban már elterjedt *élet hosszíig való tanulásnak* még csak az első jelei figyelhetők meg hazánkban. Elterjedéséhez megfelelő motivációra, tanulásra ösztönző légkör megteremtésére, valamint a képzést finanszírozó pénzügyi forrásokra van szükség.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Barizsné Hadházi Edit: 44 hazai vállalat oktatáspolitikája.
Vezetéstudomány, XXXV. évfolyam. 2004. 11. szám (36-41 p.)

Kállay László – Imreh Szabolcs: A kis- és középvállalkozás-fejlesztés gazdaságtana.
Budapest, Aula, 2004.

A kis-és középvállalkozás-fejlesztés hosszú távú stratégiája.
Előterjesztés a Miniszteri Kollégium részére. 2004. szeptember (51-52 p.)

State of Small and Medium Sized Business in Hungary, 1998: Annual report/Institute for Small Business Development.

European Commission SMEs in Europe – Candidate Countries Theme 4,
2003 Edition.

⁵ Barizsné Hadházi Edit (2004) (36-41 p.).